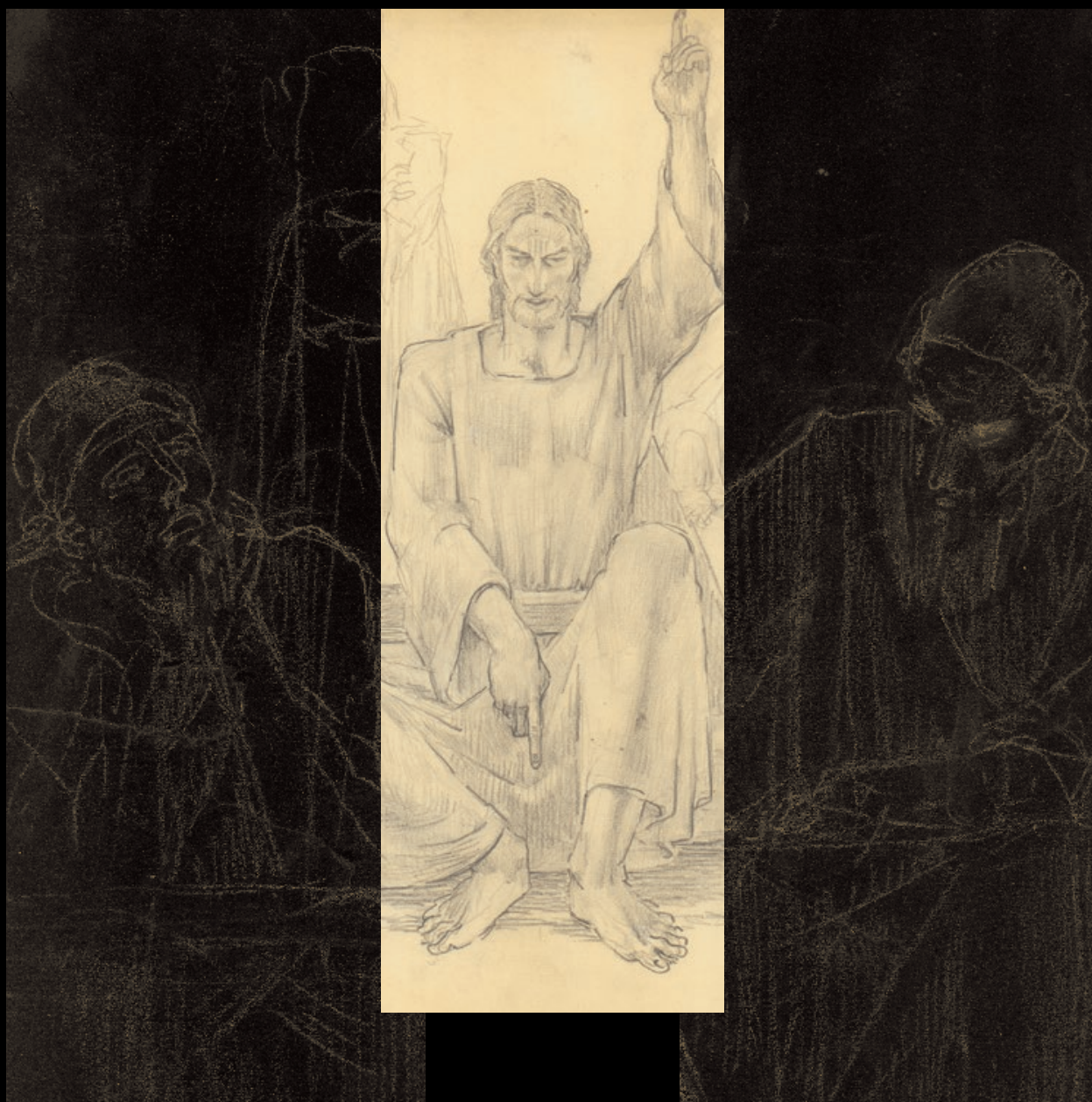

SAKRALNA TEMATIKA JOZE KLJAKOVIĆA – USKRS

JOZO KLJAKOVIĆ'S SACRAL THEMES – EASTER
TEMI SACRI DI JOZO KLJAKOVIĆ – PASQUA

Samostalna zbirka Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

SAKRALNA TEMATIKA JOZE KLJAKOVIĆA – USKRS

JOZO KLJAKOVIĆ'S SACRAL THEMES – EASTER

TEMI SACRI DI JOZO KLJAKOVIĆ – PASQUA

travanj 2022.

Zagreb / Solin

SADRŽAJ / CONTENTS / CONTENUTO

O IZLOŽBI Lidija Fištrek	5
SAKRALNA TEMATIKA JOZE KLJAKOVIĆA-USKRS Lidija Fištrek	8
MOZAICI JOZE KLJAKOVIĆA U ZAVODU SV. JERONIMA Josip Dukić	18
SPOMENICI SOLINSKOMU VELIKANU - BIBLIOTEKA "JOZO KLJAKOVIĆ" Mario Matijević	22
VELIKO JE SAD VESELJE Krunoslav Šokac	25
ŽIVOTOPIS Lidija Fištrek	26
BIBLIOGRAFIJA	29
KATALOG	30
IMPRESUM	31

O IZLOŽBI

Izložbom pod nazivom „Sakralna tematika Joze Kljakovića – Uskrs“, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković ostvarila je suradnju s ansamblom LADO i Javnom ustanovom u kulturi Zvonimir iz Solina. Ideja je ove suradnje povezati sakralnu umjetnost Joze Kljakovića s uskršnjom tematikom u putujuću izložbu koju će pratiti uskršnji koncert ansambla LADO pod nazivom „Veliko je sad veselje“, uz promociju najnovije publikacije iz biblioteke Joze Kljakovića pod nazivom „Giornata Joze Kljakovića“ u nakladi Javne institucije Zvonimir. Zajednička poveznica ovog projekta svakako je likovno i literarno stvaralaštvo Joze Kljakovića. Memorijalna zbirka Jozo Kljaković u fundusu čuva umjetnine sakralne tematike od kojih za ovu izložbu izdvajamo sedam crteža. Spoj likovne s glazbenom umjetnošću uskršnje tematike, u rodnom gradu Joze Kljakovića Solinu, kao i Rimu u Italiji u kojem je Jozo Kljaković boravio veći dio života i izradio mozaik na pročelju zgrade (gledano s Trga cara Augusta) Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima, posveta je Jozi Kljakoviću, umjetniku, piscu i donatoru.

Zagreb – Solin – Rim najvažnija su odredišta u životu Joze Kljakovića koja smo odlučili povezati ovim izložbenim projektom i prikazati umjetnikov opus kroz slikarstvo, pjesmu i pisanu riječ.

Cilj je ove izložbe promovirati djelo Joze Kljakovića izvan stalnog postava Memorijalne zbirke Jozo Kljaković u Zagrebu, kako bi se ovaj značajan umjetnik predstavio u zemlji i inozemstvu i postavio na pijedestal velikana hrvatske likovne umjetnosti, kako to i zasluhuje.

Lidija Fištrek

ABOUT THE EXHIBITION

Lidija Fištrek

The exhibition titled "Jozo Kljaković's Sacral Themes – Easter" represents a collaboration between the Jozo Kljaković Memorial Collection, the LADO – National Folk Dance Ensemble of Croatia and the Cultural public institution Zvonimir from Solin. The idea behind this collaboration is to connect Jozo Kljaković's sacral art with the theme of Easter, into a travelling exhibition that will accompany the concert of the LADO Ensemble titled "Veliko je sad veselje" (consisting of Croatian Easter folk songs), together with the promotion of the latest written volume on Jozo Kljaković, titled "Giornata Joze Kljakovića", published by the Cultural public institution Zvonimir. The thread that binds them is undoubtedly Jozo Kljaković's visual arts and literary oeuvre. The holdings of the Jozo Kljaković Memorial Collection contain religiously-themed artworks, of which seven drawings will be presented in this exhibition. A combination of visual arts and Easter-themed music, in Jozo Kljaković's native Solin, as well as Rome, Italy, where he spent a great portion of his life and created the mosaic at the front (observed from the Emperor Augustus Square) of the building housing the Pontifical Croatian College of St. Jerome, is a tribute to Jozo Kljaković – artist, writer and benefactor.

Zagreb – Solin – Rim are the central coordinates in Jozo Kljaković's life that we have decided to connect in this exhibition project, showcasing the artist's life by means of his visual artworks, song and writing.

The aim of this exhibition is to promote the work of Jozo Kljaković outside the permanent exhibition housed at the Memorial Collection in Zagreb, in order to present this important artist in other parts of the country and abroad, placing him on the pedestal alongside the masters of Croatian visual arts, as he rightfully deserves.

SULLA MOSTRA

Con la mostra intitolata “Temi sacri di Jozo Kljaković-Pasqua”, la Raccolta memoriale di Jozo Kljaković ha collaborato con l'ensemble LADO e l'Istituto pubblico di cultura Zvonimir di Solin. L'idea di questa collaborazione è quella di collegare l'arte sacra di Jozo Kljaković con il tema pasquale in una mostra itinerante accompagnata dal concerto pasquale dell'ensemble LADO dal titolo “Veliko je sad veselje” con la promozione dell'ultima pubblicazione della biblioteca di Jozo Kljaković intitolata “Giornata di Jozo Kljaković”. L'elemento comune di questo progetto è sicuramente la creazione artistica e letteraria di Jozo Kljaković. La Raccolta memoriale di Jozo Kljaković ha nel suo patrimonio le opere a tema sacro, del quale segnaliamo sette disegni per questa mostra. La combinazione di belle arti e l'arte musicale a tema pasquale nella città natale di Jozo Kljaković, Solin, come anche a Roma in Italia, dove Jozo Kljaković ha trascorso gran parte della sua vita e dove ha realizzato un mosaico sulla facciata dell'edificio (visto da Piazza Augusto Imperatore) del Pontificio Collegio Croato di San Girolamo, è un omaggio a Jozo Kljaković, artista, scrittore e donatore.

Zagabria-Solin-Roma sono le mete più importanti della vita di Jozo Kljaković, che abbiamo deciso di collegare con questo progetto espositivo e presentare l'opera dell'artista attraverso la pittura, il canto e la parola scritta.

Lo scopo di questa mostra è quello di promuovere l'opera di Jozo Kljaković al di fuori dell'esposizione permanente della Raccolta memoriale di Jozo Kljaković a Zagabria per presentare questo importante artista nel paese e all'estero e per metterlo sul piedistallo dei grandi artisti croati come lui merita.

Lidija Fištrek

SAKRALNA UMJETNOST JOZE KLJAKOVIĆA – USKRS

Lidija Fištrek

Solin-Zagreb-Rim

Jozo Kljaković hrvatski je slikar rođen u Solinu 1889. godine. Pučku školu završio je u Solinu, a Realnu gimnaziju u Splitu, gradu u kojem je slikarski zanat učio u ateljeu Emanuela Vidovića. Slikarsku izobrazbu nastavlja kod Franje Pavačića u Zagrebu, a potom upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Pragu (kod Vlahe Bukovca, 1908. godine). Prva skupna izložba održana mu je u Zagrebu 1910. godine, s grupom Medulić, a zatim je 1911. godine, na Međunarodnoj izložbi u Rimu, izlagao zajedno s Meštrovićem. Nakon Praga odlazi na Istituto delle belle arti u Rimu, te kod Ferdinanda Hodlera u Ženevu gdje provodi tri godine (od 1917.). Nakon Ženeve, 1920. godine Kljaković nastavlja studij fresko slikarstva kod Marcela Lenoira na Académie Ranson u Parizu. U razdoblju koje je proveo u Zagrebu, Jozo Kljaković je od 1923. stvorio dva značajna ciklusa u fresko tehnici – ciklus sakralnih tema za crkvu sv. Marka i ciklus profane tematike za interijer Slavonske banke. Dvadesete i tridesete godine prošloga stoljeća Kljakovićeve su izuzetno „plodne“ godine u likovnom stvaralaštvu. Osim ciklusa sakralnih tema i fresko slika koje je oslikao u Zagrebu, 1938. godine postaje glavni kustos Moderne galerije. U jeku ratnih zbivanja koja su se odrazila i na Kljakovićev život, 1942. godine odlazi u Italiju jer je slika *Bičevanje* uvrštena u hrvatsku selekciju za XXIII. Venecijanski Bijenale. Nakon Bijenala u Veneciji, Kljaković odlazi u Rim gdje boravi u Papinskom zavodu sv. Jeronima. U Rimu boravi u nekoliko navrata od 1936. do 1968. godine. Na poziv rektora Jurja Magjerca, Kljaković 1944. godine izrađuje tri mozaika na Zavodu sv. Jeronima.

Što se tiče mozaika treba napomenuti da je prvotna namjera rektora Jurja Magjerca bila ukrasiti spomenuti prostor fresko slikama, ali se je pred sami početak izvedbe prvog rada 1944., (Krist – Knez mira) od toga odustalo i prešlo na izradu u trajnijoj tehnici, u mozaiku. Zbog poratnih poteškoća i teškog materijalnog stanja u kojem se nalazio Zavod, sa izradom preostala dva mozaika se moralo pričekati bolja vremena. To se ostvarilo 1961. godine za rektorovanja Đure Kokše (Dukić 2001:753).

Mozaici koje je Kljaković izradio u Rimu nalaze se na sjevernom pročelju zgrade Zavoda, gledano s Trga cara Augusta, i religioznog su nadahnuća, a prikazuju teme: *Pokrštenje Hrvata, Krunjenje Zvonimira i Krist – Knez mira*. Kljaković u Rimu ostaje do 1947. godine, kada seli u Buenos Aires. Iz Buenos Airesa se u Rim vraća 1956. godine, jer se nije mogao prilagoditi životu u novome svijetu. Nakon 25 godina izbjavanja, u domovinu se vraća 1968. godine, u svoju kuću na Rokovom perivoju 4, u Zagrebu. Umro je 1. listopada 1969. godine u Zagrebu, u 81. godini života.

Fresko slikarstvo u crkvi sv. Marka u Zagrebu

Jozo Kljaković je u razdoblju provedenom u Zagrebu stvorio dva značajna ciklusa u fresko tehnici – ciklus sakralnih tema za crkvu sv. Marka i ciklus profane tematike za interijer Slavonske banke. Uz freske u crkvi sv. Marka u Zagrebu, Kljaković je oslikao, crkvu sv. Martina u Vranjicu i Biskupiju kod Knina. Oslikavanje monumentalnih ploha oslobađa Kljakovićev slikarski talent i zasigurno ga uvršćuje među najbolje majstore grandioznih ploha. Kljaković na freskama pokazuje zavidnu vještinu oblikovanja forme, kako u snažnom pokretu i naglašenoj međusobnoj komunikaciji brojnih protagonista, tako i izvrsnom razinom same izvedbe ugljenom ili olovkom na papiru. Zanimljiv je podatak da je Kljaković freske radio izravno na zidu, podijeljenom na raster horizontala i vertikala, prenoseći ih na zid s umanjениh skica, pri čemu nije izrađivao kartone. Ovaj podatak doznajemo iz njegova pisma Nadbiskupskom duhovnom stolu u Zagrebu, datiranog 17. studenoga 1965. godine, koje se nalazi u arhivu Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima. Dvadesetih godina 20. stoljeća nastaju prve četiri freske u crkvi sv. Marka u Zagrebu (*Krštenje Kristovo, Propovijed na gori, Uskrsnuće Lazara i Mojsije prima zapovijedi od Boga*). Oslikavanje unutrašnjosti crkve sv. Marka, kao i rekonstrukcija same crkve traje 17 godina, od 1923. do 1940. godine.

Jozo Kljaković u crkvi sv. Marka oslikava ukupno 16 fresaka (12 u brodovima i četiri u zavjetnoj kapeli sv. Fabijana i Sebastijana). Ciklus fresaka u crkvi sv. Marka organiziran je prema slikarskom kanonu usporednog prikazivanja epizoda iz Staroga i Novoga zavjeta, po uzoru na Michelangelovu Sikstinsku kapelu, pri čemu se starozavjetni i novozavjetni prizori međusobno nadopunjuju i pojašnjavaju. Već u samom početku zadivljuje vješta organizacija kompozicije, s mnoštvom likova grupiranih oko središnjeg prizora. Kljakovićev način oslikavanja i restauriranja unutrašnjosti sv. Marka često je kritiziran i osporavan, no revidiranjem slikareva obola cjelokupnom uređenju crkve, te promatranjem njegova ukupnog opusa u fresko tehnici, moguće je uvidjeti zrelost njegova razmišljanja. Zaokupljen brojnim narudžbama, Kljaković na više od deset godina zaustavlja rad na freskama u crkvi sv. Marka, a oslikavanju crkve vraća se tek 1936. godine, kada nastavlja uprizorivati teme kristološkog ciklusa (*Bičevanje, Polaganje u grob, Uskrsnuće Kristovo i Trijumf sv. Euharistije* u središnjoj apsidi, a u kapeli Majke Božje radi *Poklonstvo pastira i Blagovijest*). Zbirka u svom fundusu čuva ukupno tri crteža za freske u crkvi sv. Marka, a to su *Klanjanje zlatnom teletu* (1927.), *Mojsije prima zapovijedi od Boga* (1924.) i *Poklonstvo pastira* (1936.–1937.).

Fresko slikarstvo u crkvi sv. Martina u Vranjicu

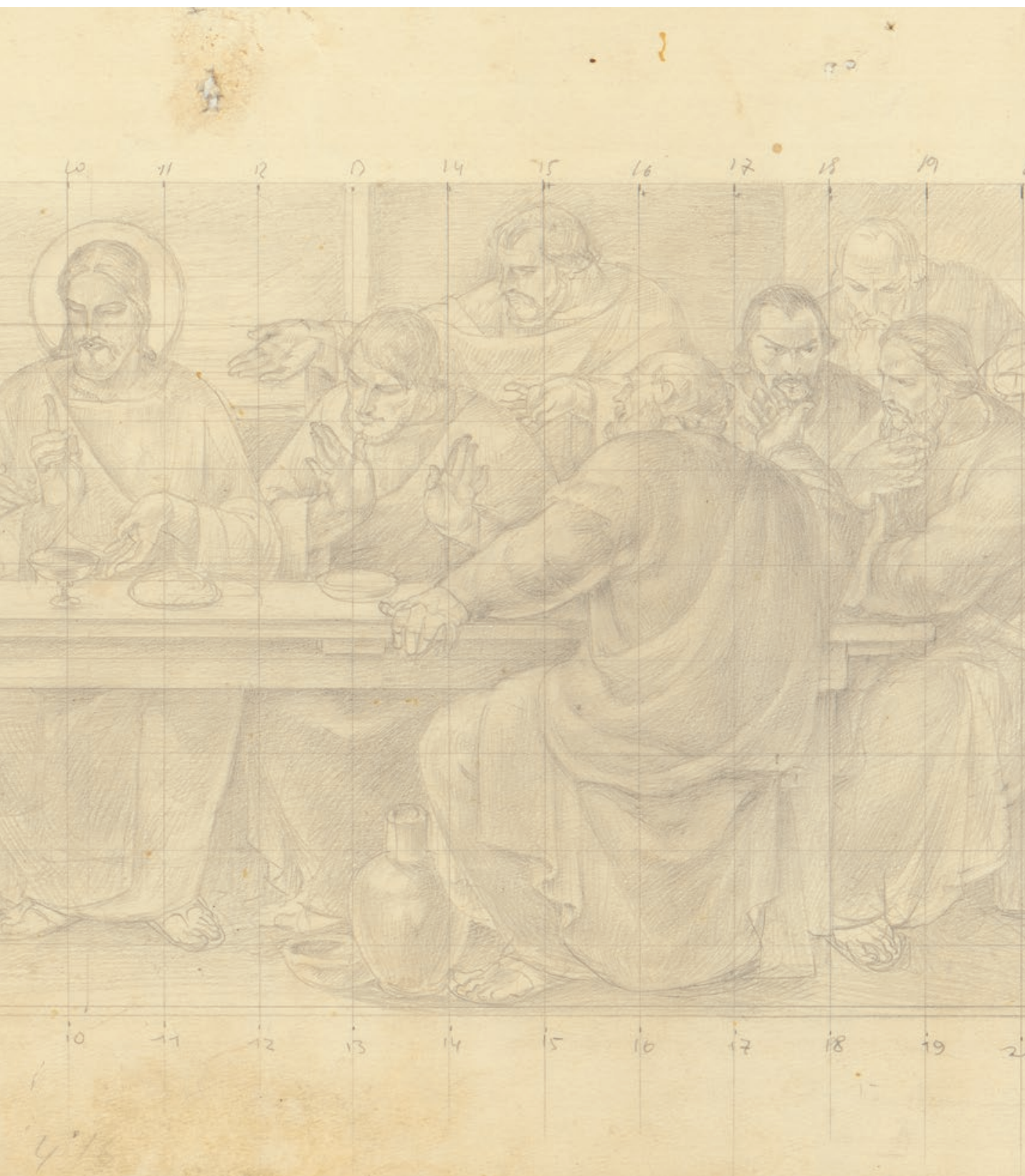
Ciklus fresaka u crkvi sv. Martina u Vranjicu, Jozo Kljaković započinje 1927. godine. Freske u Sv. Martinu u Vranjicu razlikuju se od fresko ciklusa u Sv. Marku u Zagrebu. U prostoru crkve prikazani su salonitanski sveci, a na glavnom luku, utemeljitelji crkve sv. Petar i sv. Pavao, te sv. Ćiril i Metod. Crkva u Vranjicu izrazito je skladan ansambl u zanimljivu spoju starokršćanske tradicije i art décoa, a istodobno je i spomenik prvim vezama hrvatskog naroda s Rimokatoličkom crkvom. Pod utjecajem znanstvenika i arheologa don Frane Bulića, jedne od najvažnijih osoba u slikarevu ranijem formativnom životu, koji je poticao njegovo slikarsko obrazovanje, u znak zahvalnosti prema njemu, Jozo Kljaković oslikava crkvu sv. Martina impozantnim freskama i slikarijama anđela na koru, koje se većim dijelom nalaze u fundusu Zbirke. Siže za freske odredio je don Frane Bulić. Kljaković u crkvi sv. Martina slika freske vrlo svjetovnog dojma, prikazane u ljudskoj mjeri. U fundusu Zbirke nalazi se deset crteža za freske u crkvi sv. Martina u Vranjicu, a to su: *Anđeli muziciraju* (1927.–1928.), *Tri sveca* (1927.–1928.), *Posljednja večera* (1927.–1928.), *Detalj crteža Anđeli muziciraju* (1927.–1928.), *Trijunfalni luk – Sveto trojstvo* (1927.–1928.), *Anđeo, simbol evanđelista s knjigom – sv. Matej* (1927.–1928.), *Orao simbol evanđelista – sv. Ivan* (1927.–1928.), *Lav simbol evanđelista – sv. Marko* (1927.–1928.), *Dva sveca, sv. Pavao i sv. Petar* (1927.–1928.) i *Skica za oltar u crkvi sv. Martina* (1927.–1928.).

Uskrs i sakralna tematika Joze Kljakovića

Jozo Kljaković u slikarskom je opusu prikazivao religijske, mitološke, nostalgične i svjetovne teme. Možemo reći kako su, uz povijesne, u Kljakovićevu opusu ipak prevladavale sakralne teme. Povezanost s religijom datira od slikareva rođenja u Solinu gdje je odrastao u izuzetno religijskom i patrijarhalnom okruženju. Ljubav prema povijesti i religiji usadio mu je od malih nogu don Frano Bulić, Kljakovićev uzor, mentor i prijatelj. Dok se kao dječak igrao na ruševinama Salone, Kljaković je upijao povijesne činjenice koje mu je iznosio don Bulić, jednako kao što ga je poticao na slikarstvo, uvidjevši dječakov talent. Kao zahvalu za njegov angažman, Kljaković je oslikao crkvu sv. Martina u Vranjicu, u kojoj je kršten po uzoru na prethodne generacije Kljakovića. Tijekom života bio je usko vezan uz religiju, pa je tako pronašao i stalno utočište u Zavodu sv. Jeronima u Rimu. S toga ne čudi što je slikarski prikazao važne crkvene dostojanstvenike, biblijske prizore i kršćanske običaje. Fasciniran povijesnim zbivanjima na hrvatskom tlu, Kljaković izrađuje brojne crteže, skice, freske i mozaike poput „Krunidbe Zvonimira“ i „Pokršćavanja Hrvata“ kao i prikaze tema iz kršćanske religije. Ova izložba predstavlja izbor crteža Joze Kljakovića s Uskrsnjom tematikom koji se nalaze u fundusu Zbirke. U Zbirci se nalazi sedam crteža koji prikazuju posljednje dane Isusa Krista.

Jozo Kljaković,
Posljednja večera, 1927-1928,
 olovka na papiru, 25,9x51cm
 Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

Nezaobilazna tema i prikaz *Posljednje večere*, crtež koji je nastao kao predložak za fresku u crkvi sv. Martina u Vranjicu 1927. godine. Crtež prikazuje Krista i dvanaest apostola kako sjede za masivnim drvenim stolom. Likovi su monumentalni i pokrenuti u gestama. Ispred stola uspravni je lik Jude, pogleda usmjerenog prema promatraču.¹

¹ Vidi katalog izložbe „Sakralna tematika Joze Kljakovića – fresko slikarstvo“, Fištrek, L. (2021.).

Jozo Kljaković,
Krist propovijeda, 1941,
olovka na papiru, 32,4x24,2cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

Na drugom crtežu, *Krist propovjeda*, nastalom 1941. godine, Kljaković u središtu kompozicije prikazuje sjedeći lik Krista u gesti propovijedanja, lijeve ruke uzdignute iznad glave s ispruženim kažiprstom. Iza njega nalaze skicirani muški likovi.

Jozo Kljaković,
Pribijanje na križ, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 151x161cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

Crtež *Pribijanje na križ* prikazuje u velikom formatu trenutak kada Isusu zabijaju čavle kroz stopala. Centralnu os kompozicije čini patibulum (uspravna greda) križa na kojem je pribijen jedan od razbojnika, okrenut leđima. Dijagonalno iza njega na zemlji je položen križ s Isusom, dok ga mučitelji drže i pribijaju mu čavle kroz stopala.

Na crtežu *Polaganje u grob*, Kljaković u centru kompozicije prikazuje mrtvo tijelo Krista koje pridržavaju dva muška lika. U lijevom donjem kutu je klečeći ženski lik okrenut leđima. Crtež je nastao u Rimu i pretpostavlja se da datira iz 40-ih godina 20. stoljeća. Vrlo nježan crtež naziva *Mrtvi Krist* prikazuje mrtvo ispijeno tijelo Krista, položeno na odar, glave oslonjene na jastuk. Crtež je izveden u tehnici olovke na papiru.²

Crtež pod nazivom *Uskrsnuće* nastao je u Rimu i prikazuje Kristovo uskrsnuće. Na velikom formatu Kljaković je ostvario bogatstvo forme i sadržaja svakog kutka slike, piše Stanko Špoljarić.³ Volumen likova na crtežu blizak je michelangelovskom shvaćanju forme. Kompozicija je podijeljena u dva dijela i prikazuje Krista pobjednika i ležećih vojnika u bazi slike. Na crtežu *Uskrsnuće Krista* prikazan je trenutak kada Krist izlazi iz groba. Lijeva mu je noga savinuta u koljenu i naslonjena na rub groba, dok su ruke široko raširene u visini ramena.

² Crtež se nalazi u fondusu Zbirke, INV. Br. 027.

³ Stanko Špoljarić, opis djela u fondusu zbirke INV br. 049.

Jozo Kljaković,
Polaganje u grob, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 181x150cm,
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

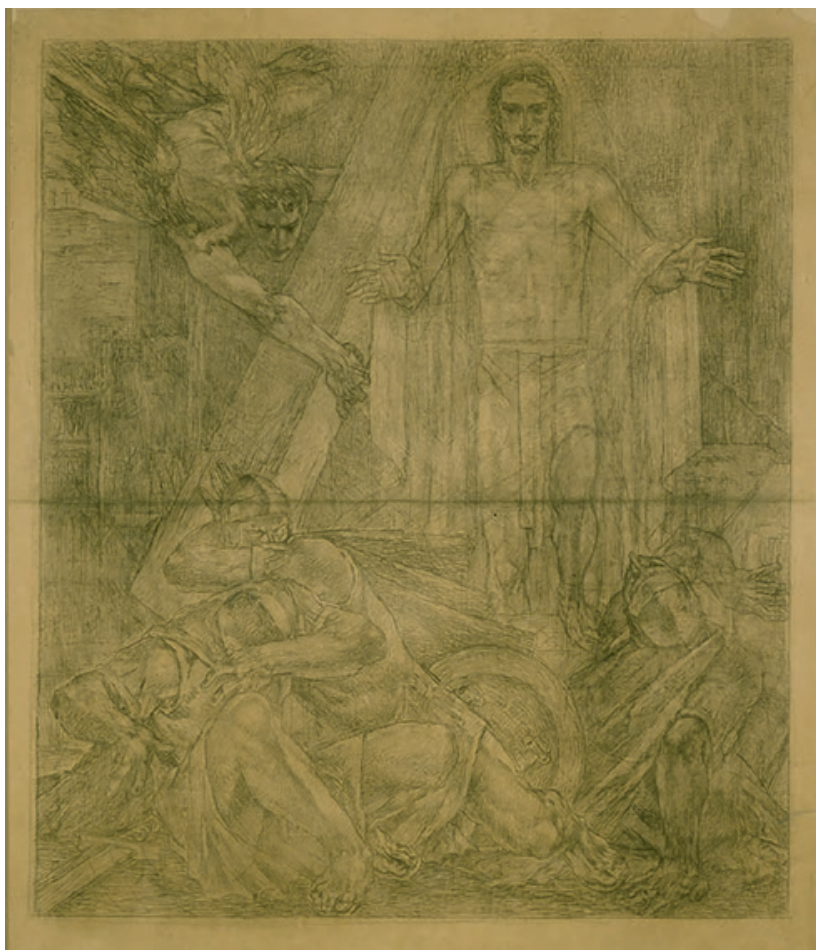

Raznovrsnim materijalom svjetovnih i crkvenih tema u dužem vremenskom razdoblju tijekom kojega su nastajali, crteži Joze Kljakovića predočuju faze stvaralaštva kroz koje je prolazio. Od art décoa do otvorenog divljenja klasiци, odnosno talijanskoj renesansi kojom se Kljaković dugo inspirirao.⁴ Svi crteži Joze Kljakovića prikazuju vještinu odličnog crtača i parade ruke. Kljakovićev uzor u crtanju, njemački slikar Albrecht Dürer, ostavio je izrazit pečat na rad Joze Kljakovića. Način prikazivanja tonusa mišića, oblikovanje silueta, kao i vješta upotreba tehnike *ciaro-scuro* na crtežima odražava dürerovski majstorski izričaj. Biblijska tematika Uskrsnuća na odabranim crtežima vrijedan su dio Kljakovićeva slikarskog opusa koji se nalazi u fundusu Memorijalne zbirke Jozo Kljaković.

Papinski zavod svetog Jeronima u Rimu

Jozo Kljaković je od 1936. godine do povratka u domovinu 1968. godine u Rimu boravio u nekoliko navrata. Njegova povezanost s Rimom i Zavodom svetog Jeronima bila je vrlo snažna, bilo da se dopisivao s rektorom Jurjom Magjercem ili da je u Zavod dolazio povremeno ili ostajao duže vrijeme. Najduži Kljakovićev boravak u Rimu opisuje don Josip Dukić (2001) u tekstu *Umjetnička ostvarenja Joze Kljakovića u Zavodu sv. Jeronima* u kojem prikazuje njegov boravak i komunikaciju s rektorom i ostalim bitnim osobama koje su imale presudnu riječ oko izrade i financiranja mozaika na Zavodu. Neupitno je da je Kljaković imao problema oko financiranja ovog mozaika kojeg je u Rim došao izraditi na poziv rektora Magjerca. Mozaike je Kljaković počeo izrađivati 1944. godine, a za njih je priredio

⁴ Vidi Katalog izložbe „Bojiš li se sinko ikoga“?, Izložba crteža – Jozo Kljaković, Zdelar. Ž. (2010.).

Jozo Kljaković,
Uskrsnuće, 1 pol. 20 st.,
olovka na papiru, 171x142cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

nekoliko slika koje se danas čuvaju u Zavodu (*Posljednja večera*, *Kristovo uskrsnuće* i *Razapinjanje*). Vatikanska radionica sv. Petra izvodila je radove na mozaiku i načinila središnji mozaik na pročelju Zavoda. Zanimljivo je, piše Dukić, kako je „u početku bila namjera pročelje oslikati freskama, međutim radovi su zbog dulje trajnosti izvedeni u mozaiku“.⁵ Vrlo brzo došlo je do poteškoća oko financiranja izrade mozaika i Kljaković se u pismu obraća Ministru vanjskih poslova, dr. Stjepanu Periću u Zagrebu, u kojem piše:

Zato se obraćam na Vas gosp. Ministre, da poradite tamo gdje treba, kako bi mogao ostvariti ovo svoje djelo. Izvedbom ovih mojih slika uz Meštrovićeve reljefe ovdje usred Rima, hrvatski bi narod pokazao svoju davnju opstojanost, svoju povezanost sa zapadom, prema tome i svoje pravo na budućnost. To bi svakako koristilo i našem narodu i našoj državi... (Kljaković).

Izrada mozaika i njegovo postavljanje u središnji prostor na pročelju Zavoda trajali su nešto više od dva mjeseca, iznosi Dukić. S obzirom na tešku materijalnu situaciju u kojoj se nalazio Zavod u poratno doba, izrada mozaika se odužila, tako da 1961. godine Kljaković daje izraditi još dva pokrajnja mozaika (*Pokrštenje Hrvata* i *Krunjenje Zvonimira*). Uz mozaike Kljaković slika i sliku *Lazarovo uskrsnuće*, *Isus tjera trgovce iz hrama* i *Kardinal Alojzije Stepinac*, čime zaokružuje svoj umjetnički doprinos Zavodu sv. Jeronima.⁶

⁵ Dukić, J. (2001.), *Umjetnička ostvarenja Jose Kljakovića u Zavodu sv. Jeronima*, Papinski hrvatski Zavod svetog Jeronima (1901.–2001.), Zbornik u prigodi Stogodišnjice Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima, Rim.

⁶ Vidi tekst Dukić (2001.) str. 769.

Jozo Kljaković,
Mrtvi Krist, 1 pol.20 st.,
olovka na papiru, 13,3x35,4cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

Mozaici koje je Kljaković izradio na pročelju Zavoda prikazuju:

Središnji mozaik „Krist – Knez mira“ na kojem sjedi Krist s podignutom desnom rukom u znak blagoslova, dok u lijevoj ruci drži palminu granu, simbol mira. Pred njim se nalaze sv. Petar, papa Agaton te petorica braće i dvije sestre, predstavnici hrvatskog naroda. Latinski natpisi, *NOBISCUM DEUS, PRINCEPS PACIS*, tako su smješteni da je u vodoravnoj liniji izražena bitna ideja slike *DEUS PACIS, Bog mira*.

Pokrajnji mozaik prikazuje krštenje Hrvata, a u gornjem se dijelu nalazi natpis u dva reda:

HERACLIVS-IMPERATOR-SACERDOTIBVS

ROMA-ACCERSITIS-CROATOS-BAPTIZAVIT

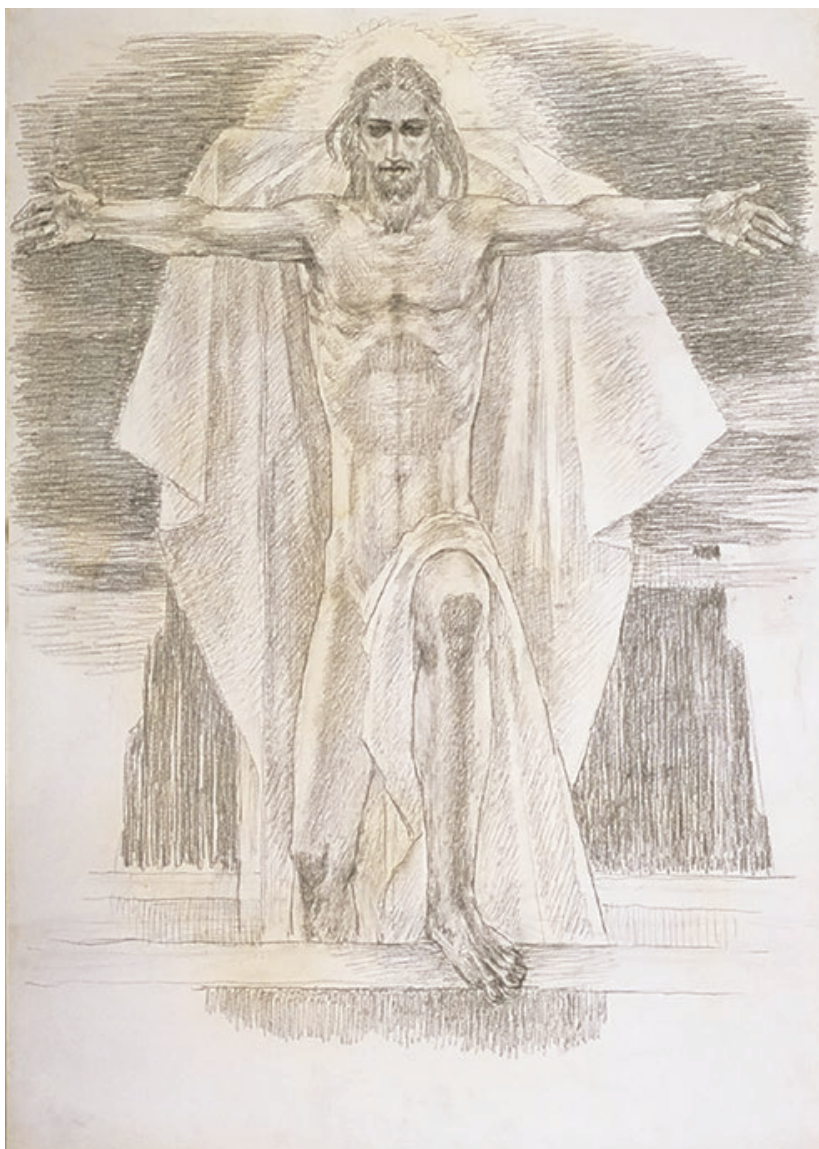
Pokrajnji lijevi mozaik „Krunjenje Zvonimira“ prikazuje krunjenje Zvonimira za hrvatsko-dalmatinskog kralja po poslanicima pape Grgura VII., opatu Gebizonu i biskupu Fulkoinu, 1075. godine. Iznad prikaza nalazi se natpis u tri reda:

DEMETRIVS-SVINIMIRVS-CROATIAE-ET-DAL

MATIAE-DVX-A-GREGORIO-VII-P-M-REGALI

TITVLO-AVCTVS“

(Dukić 2001:767, 768).

*Jozo Kljaković,
Uskrsnuće Krista, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 79,2x59,8cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković*

Osim mozaika koji se nalaze na pročelju Zavoda sv. Jeronima, Kljaković je u tehnici tempere na kartonu oslikao pripreve za mozaike koje se čuvaju u fundusu Zavoda, zatim pripreve za mozaik u pastelu, kao i umjetničke slike u tehnici ulja na platnu naziva: *Posljednja večera*, 104 x 170 cm, 1944. g., *Razapinjanje*, 137,5 x 171 cm, 1947. g., *Kristovo uskrsnuće*, 147,5 x 138 cm, 1945. g., *Lazarovo uskrsnuće*, 129 x 100 cm, 1960., *Isus tjera trgovce iz hrama*, 128,5 x 99 cm, 1963. g., *Kardinal Alojzije Stepinac*, 119 x 78,5 cm, 1964. godine.

Umjetnički doprinos Joze Kljakovića nastajao je tijekom dužeg vremenskog perioda i nesumnjivo predstavlja velik obol Zavodu sv. Jeronima, no također otkriva i tešku situaciju u svijetu nakon Drugog svjetskog rata koja se odrazila kako na Rim tako i na život Joze Kljakovića. Unatoč svemu, Jozo Kljaković stvarao je i radio, svjestan važnosti Zavoda sv. Jeronima za hrvatski narod, želeći u njemu ostaviti svoj trag i vrijedna ostvarenja za buduće generacije.

Da je tome tako govore Kljakovićeva umjetnička djela i mozaici koji krase pročelje Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima.

MOZAICI JOZE KLJAKOVIĆA U ZAVODU SV. JERONIMA

izv. prof. dr. sc. Josip Dukić

Nova zgrada Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima, koji se do 1971. nazivao "Ilirski zavod sv. Jeronima" svečano je otvorena 12. studenog 1939. Projekt gradnje bio je povjeren inženjeru Vittoreu Morpurgo, a umjetničko ukrašavanje zgrade, tada vrlo poznatim hrvatskim umjetnicima, Ivanu Meštroviću i Jozi Kljakoviću. Zbog ratnih okolnosti, umjetnici su nakon puštanja iz ustaškog zatvora neko vrijeme i boravili u Zavodu te su ga obdarili vrijednim umjetničkim djelima.

U središtu ovoga rada su tri mozaika J. Kljakovića (*Krist Knez mira*, *Pokrštenje Hrvata*, *Krunjenje Zvonimira*), koji su postavljeni na sjeverno pročelje nove zgrade u burnim ratnim i poratnim okolnostima. Prvi, središnji mozaik *Krist Knez mira* otkriven je 30. listopada 1944. u vrijeme rektora J. Mađerca, a dva pokrajna *Pokrštenje Hrvata* i *Krunjenje Zvonimira* u vrijeme njegovog nasljednika Đure Kokše. Rad na pokrajnim mozaicima je započeo 20. srpnja 1959., a dovršen je vjerojatno krajem 1961.

Gradnja nove zgrade Zavoda sv. Jeronima

Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima najznačajnija je crkvena i nacionalna hrvatska ustanova u inozemstvu, a čija je novija povijest uvelike obilježena djelovanjem rektora J. Mađerca za čijeg je pak mandata podignuta zgrada Zavoda prije početka Drugoga svjetskog rata.

Plan prostornoga uređenja oko mauzoleja cara Augusta u Rimu kojega je donijela Mussolinijeva vlast uvelike je ugrozio opstojnost zgradâ u vlasništvu Zavoda sv. Jeronima, koje su predstavljale glavninu zavodske imovine i temelj njegova uzdržavanja.

Borba rektora Mađerca u očuvanju nekretnina, a time i izvora financiranja Zavoda započela je koncem listopada 1931., nakon višegodišnje ustrajne borbe, brojnih dogovora i potpisanih ugovora 26. veljače 1937. potpisan je zajednički, bilateralni ugovor. Uslijedio je blagoslov temeljnoga kamena na Spasovo 26. svibnja 1938., a svečano otvorenje nove zgrade bilo je 12. studenog 1939. povodom hrvatskoga hodočašća. Na proslavi je uz kardinale Pietra Fumasoni-Biondija i Ermenegilda Pellegriettija te beogradskog nuncija Ettora Felicea bio gotovo čitavi hrvatski episkopat na čelu sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem.¹

Posao dekorativnih radova na novoj zgradi, a u skladu s odredbama Odjela za umjetnost rimske općine rektor je povjerio umjetnicima Ivanu Meštroviću i Jozi Kljakoviću.² Oni su novosagrađenu zgradu uresili radovima velike umjetničke vrijednosti. U središtu zanimanja ovoga priloga su radovi J. Kljakovića, točnije njegova tri mozaika: središnji *Krist Knez mira*, postavljen 31. listopada 1944. u vrijeme rektora J. Mađerca, te dva pokrajna *Pokrštenje Hrvata* i *Krunjenje Zvonimira*, postavljeni po svemu sudeći do kraja 1961. u vrijeme rektora Đ. Kokše.

Središnji mozaik "Krist Knez mira"

Od prvoga dolaska S. Rittiga, I. Meštrovića i J. Kljakovića u Zavod 3. i 4. svibnja 1936.³, pa do postavljanja prvoga mozaika 31. listopada 1944.⁴ prošlo je više od osam godina. Kroz to vrijeme, rektor Mađerec je poslao dopise na brojne adrese iz kojih otkrivamo vrlo korisne detalje vezane uz nastajanje i postavljanje mozaikâ.

1 D. BOBOVEC, Mons. dr. Juraj Mađerec (1885.-1957.). *Prilog za životopis, u: Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima (1901.-2001.)*, str. 465, 471-474.

2 D. BOBOVEC, Mons. dr. Juraj Mađerec (1885.-1957.). *Prilog za životopis, u: Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima (1901.-2001.)*, str. 474-475.

3 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma I, *Pismo S. Rittiga J. Mađeru*, Zagreb, 16. X. 1938.

4 APHZSJ, Rektorat, *Agenda J. Mađerca*. Podatci o postavljanju zapisani su između 4. i 5. X. 1944.

Iz dopisa rektora kojeg je u svibnju 1937. uputio poslanstvu Kraljevine Jugoslavije pri Svetoj Stolici, adresiranog na kneza Pavla, regenta, saznajemo da je prostor uokolo *Augusteuma* osmišljen tako da sâm mauzolej predstavlja carski Rim, tri obližnje crkve, sv. Karla, sv. Roka i sv. Jeronima papinski Rim, a tri velike nove zgrade, među kojima je i zavodska sv. Jeronima, moderni Rim. Rektor u dopisu također navodi da su na sjevernoj strani zgrade trebale biti postavljene tri afresko slike, koje bi prikazivale sv. Jeronima i neke od važnijih trenutaka iz hrvatske prošlosti.⁵ Na kraju svega, umjesto fresaka postavljeni su mozaici, a došlo je i do tematskih izmjena.

Kljaković i Rittig su boravili u Zavodu od 27. svibnja do 8. lipnja 1939. U toj prigodi su razgledali novosagrađenu zavodsku zgradu i razgovarali s arhitektom Morpurgom, koji je u svezi pročelja na kojem su trebali biti radovi usvojio neke Kljakovićeve prijedloge. Planove o izradi projekta omeo je drugi svjetski rat pa je Kljaković u Zavod stigao tek 22. svibnja 1943.⁶ Iako mu je odobren plaćeni osmomjesečni dopust u razdoblju od 1. listopada 1941. do kraja svibnja 1942.⁷, a potom su i njegovi studenti⁸ trebali pripremiti prostor.⁹ Deset dana nakon njihova dolaska u Zavod je trebao pristići i Kljaković, no on je zajedno s Meštrovićem završio u ustaškom zatvoru.¹⁰ Nakon teškoga tamnovanja, unatoč izlasku na slobodu Kljaković se nalazio u kućnom pritvoru¹¹ sve do početka svibnja 1943. kada mu je Pavelić dozvolio odlazak u Rim.¹²

Odmah po Kljakovićevu dolasku u Zavod, rektor Mađerec se 6. lipnja 1943. požalio M. Budaku zbog teške ekonomske situacije: "Vječna šteta da se ne može, radi prilika u kojima živimo, izvesti (...) onaj prvi dio u afresco slikama, koji bi bio u centru kršćanskoga svieta trajni promičbeni spomenik slave i veličine hrvatskoga naroda u prošlim vjekovima."¹³ Kako kroz devet mjeseci nije pronađen niti jedan izvor financiranja uprava je očito čekala ekonomski prikladniji trenutak za ostvarenje svoga projekta. Krizno je razdoblje potrajalo sve do početka proljeća 1944., kada je Kljaković poslao pismo novomu ministru vanjskih poslova NDH Stjepi Periću, u kojem ga je zamolio za pomoć. On u pismu navodi da je "već izradio kartone fresaka za pročelje zavoda sv. Jeronima", koje mu tom prigodom i šalje, ali da projekt zbog "teških prilika u kojima se nalazi Rim i zbog pomanjkanja materijala i pomoćnika" još nije uspio izvesti. Potom je ministra upoznao da će umjesto fresaka izraditi mozaike, što je trajnija, ali i skuplja varijanta, pa ga je zamolio za pomoć: "Zato se obraćam na Vas gosp. Ministre, da poradite tamo gdje treba, kako bi mogao ostvariti ovo svoje djelo. Izvedbom ovih mojih slika uz Meštrovićeve reljefe ovdje usred Rima, hrvatski bi narod pokazao svoju davnu opstojanost, svoju povezanost sa zapadom, prema tome i svoje pravo na budućnost. To bi svakako koristilo i našem narodu i našoj državi."¹⁴

Dopis sličnoga sadržaja rektor Mađerec uputio je samo dva dana kasnije, 30. ožujka 1944., i voditelju vatikanske radionice, Ludoviku Kaasu. Upoznao ga je sa zamjenom freske mozaikom, ali i tematskom promjenom. U središnjoj plohi umjesto lika sv. Jeronima i spomenute zemljopisne karte u njegovoj pozadini, trebao je doći lik Krista, kneza mira, ispred njega su bili predviđeni sv. Petar, papa Agaton te petero hrvatske braće i njihove dvije sestre. Prizor se historiografski vezuje uz 31. poglavlje knjige Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. Sadržaji na lijevoj i desnoj strani nisu se mijenjali. Rektor je od Kaasa tražio ne bi li vatikanska radionica mogla preuzeti posao i pod kojim uvjetima.¹⁵

5 APHZSJ, Rektorat, *Dopis J. Mađerca P. Karađorđeviću i Pro memoria*, Rim, 20. V. 1937., str. 4.

6 APHZSJ, Rektorat, *Bilješka Jurja Mađerca*, bez datuma, među spisima iz 1938.: "Prof. Joza Kljaković doputovao 21. V. 1943 i odsjeo u Zavodu Sv. Jeronima..." Kljaković je dan ranije odsjeo u jednom rimskom hotelu.

7 APHZSJ, Rektorat, *Dopis Poslanstva NDH u Rimu J. Mađercu*, Rim, 15. X. 1941.

8 APHZSJ, Rektorat, *Agenda Jurja Mađerca*, 30. X. 1941.

9 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma I, Pismo J. Kljakovića J. Mađercu, (Zagreb), 28. X. 1941., str. 1.

10 Jozo KLJAKOVIĆ, *U suvremenom kaosu*, Zagreb 1992., str. 215.

11 J. KLJAKOVIĆ, *U suvremenom kaosu*, str. 231-232.

12 J. KLJAKOVIĆ, *U suvremenom kaosu*, str. 240-241.

13 APHZSJ, Rektorat, *Pismo J. Mađerca M. Budaku*, Rim, 6. VI. 1943., str. 3.

14 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma I, *Pismo J. Kljakovića S. Periću*, Rim, 28. III. 1944.

15 APHZSJ, Rektorat, *Molba J. Mađerca L. Kaasu*, Rim, 30. III. 1944.

Kljaković je 7. srpnja 1944. uputio dopis i I. Šubašiću u London. U pismu Kljaković ponavlja uglavnom poznate podatke o projektu te Šubašiću šalje "studije i kartone za mozaike". Napomenuo mu je kako je pomoć zatražio i od Bože Banca u New Yorku, "da bi on i nekoji naši ljudi iz Amerike to finansirali", zatim od fra Dominika Mandića i Nikole Moscatella. Prema Kljakoviću, sva tri mozaika stajala bi oko 7 500 dolara. O samim mozaicima napisao je sljedeće:

"Centralni mozaik predstavlja Spasitelja kao Kneza Mira, pred kojim stoji Sv. Petar, a kleče Papa Sv. Agaton i Hrvati, koje sam predstavio sa petero braće i dvije sestre, o kojima Porfirogenet također govori u spomenutom djelu. Cijela slika predstavlja historijsku činjenicu iz godine 680. kad su naši predji Hrvati sklopili pakt o nenapadanju na svoje mirne susjede sa Papom Agatonom.

Prvi ili lijevi mozaik predstavlja pokrštenje Hrvata za vrijeme njihovog kneza Borka (god. 642), a treći krunjenje kralja Zvonimira. Kako vidite sva su tri sižeja iz naše povijesti u vezi sa kršćanstvom zapada i željom za mirom."¹⁶

Nije nam poznato jesu li Perić i Šubašić odgovorili Kljakoviću na njegove molbe, no projekt je konačno krenuo prema svom ostvarenju. Radionica sv. Petra u Vatikanu i Upravno vijeće Zavoda sklopili su 10. srpnja 1944. ugovor o izradi središnjega mozaika. Cijena je bila 69 dolara po četvornomu metru.¹⁷ Izrada mozaika u Vatikanskoj radionici pod Kljakovićevim nadzorom i njegovo postavljanje 31. listopada 1944. trajalo je nešto više od dva mjeseca. Zavod je na dan prvog postavljanja mozaika javnosti isplatio Kljakoviću 111 000 lira.¹⁸

Na mozaiku *Krist Knez mira*, Krist sjedi s podignutom desnom rukom na blagoslov, a u lijevoj drži simbol mira, palminu granu. Pred Kristom se nalaze sv. Petar, papa Agaton te petorica braće i dvije sestre, predstavnici hrvatskog naroda. Latinski natpisi *Nobiscum Deus* i *Princeps pacis* tako su smješteni da je u vodoravnoj liniji izražena bitna ideja slike *Deus Pacis, Bog mira*.

Ovome treba nadodati da se u zbirci Đure Kokše u Zagrebu nalazi crtež temperom na kartonu, koji je služio kao priprava za rad na mozaiku.¹⁹ U Zavodu sv. Jeronima se čuva i crtež pastelom (60 X 68 cm)²⁰ te crtež olovkom na papiru u stvarnoj veličini, podijeljenom u nekoliko segmenta.

Nakon postavljanja središnjega mozaika nastalo je višegodišnje zatišje. Kljaković je zbog teške ekonomske situacije pred Božić 1947. otplovio u Argentinu, u kojoj je ostao sve do proljeća 1956. kada se ponovno vratio u Rim, ali tada nije boravio u Zavodu nego je u njemu neko vrijeme imao sobu za umjetničko stvaranje.

Pokrajni mozaici Pokrštenje Hrvata i Krunjenje Zvonimira

Rektor Mađerec je prije Kljakovićeva povratka u Rim namjeravao nastaviti s izradom pokrajnih mozaika, o čemu je i obavijestio umjetnika: "Imam napast nastaviti sa izvođenjem Vaših mozaik slika, a Vi ste tako daleko. Je li bi se moglo povjeriti povećanje Vaših izradjenih slika našim mladim slikarima i kiparima, vrlo dobrim i nadarenim mladim ljudima, gg. Augustu Filipoviću i Josipu Turkalju. Ne znam da li ih Vi poznajete. Medjutim to još nije baš tako stalno, da ću s tim poslom započeti Novu Godinu, jer ima i koješta drugo da se izvede, što je više potrebno."²¹

16 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma I, *Pismo Joze Kljakovića Ivanu Šubašiću*, Rim, 7. VII. 1944.

17 APHZSJ, Rektorat, *Ugovor Radionice sv. Petra u Vatikanu i Upravnog vijeća Zavoda*, Rim, 10. VII. 1944.

18 APHZSJ, Rektorat, *Agenda Jurja Mađerca*. Podatci nisu upisani pod 31. X. 1944. nego između 4. i 5. X. te godine.

19 Karton je objavljen u knjizi koja je izašla prigodom 500-te godišnjice Zavoda sv. Jeronima. Vidi G. Magjerec, *Istituto di s. Girolamo degli Illirici (1453-1953)*, Rim, 1953, sl. XVI.

20 J. Dukić, *Umjetnička ostvarenja Joze Kljakovića u Zavodu sv. Jeronima*, u: *Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskog Hrvatskog zavoda sv. Jeronima*, str. 768.

21 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma II, *Pismo J. Mađerca J. Kljakoviću*, Rim, 25. XII. 1953., str. 1.

Kljaković je vrlo oštro odgovorio na rektorovo dobronamjerno pismo: "Prilično me iznenadilo Vaše pitanje 'da li bi se moglo povjeriti povećavanje njihov izradjenih slika našim mladim slikarima i kiparima'. Ne razumijem kako ste došli na takovu ideju kraj mene živoga. Ako mogu ovdje raditi onda mogu i te mozaike posvršiti. Monsignore, nitko ne može mojom glavom misliti, niti mojom rukom crtati, niti mojom paletom slikati. Ako ćete se odlučiti da te mozaike posvršite onda ću ih posvršiti ja, a za nagradu ne tražim ništa osim pokrića troškova za dva do tri mjeseca, koje bi morao zato provesti u Rimu."²²

Dosadašnje spoznaje i dostupni izvori svjedoče kako se od Kljakovićeve povratka u Rim pa sve do smrti rektora Mađerca 4. rujna 1957. nije dogodilo nešto vrijedno spomena. Đuro Kokša, Mađerčev nasljednik omogućio je Kljakoviću preko Vatikanske radionice izraditi, potom i postaviti dva preostala mozaika.

Rad na izradi mozaika je započeo 20. srpnja 1959.²³ Pojediniosti oko same izrade nisu nam poznate, osim podatka da je Kljaković pri završetku svega doživio srčani udar.

U Kokšinoj *Agendi* postoje tek bilješke o isplatama Zavoda Kljakoviću za njegov rad²⁴, zatim potvrda vatikanske radionice o uplati Zavoda 1 500.000 lira spomenutoj radionici za izradu dvaju mozaiku.²⁵ S velikom vjerojatnošću, možemo zaključiti da su u to vrijeme mozaici konačno dovršeni i postavljeni.

Pokrajni lijevi mozaik (od strane onoga koji gleda) prikazuje *Pokrštenje Hrvata*. U gornjem dijelu se nalazi natpis u dva reda: HERACLIVS IMPERATOR SACERDOTIBVS / ROMA ACCERSITIS CROATOS BAPTIZAVIT. Pokrajni desni mozaik prikazuje *Krunjenje Zvonimira* 1075. za hrvatsko-dalmatinskoga kralja po poslanicima pape Grgura VII., opata Gebizona i biskupa Fulkoina. Iznad prikaza se nalazi natpis u tri reda: DEMETRIVS SVINIMIRVS CROATIAE ET DAL / MATIAE DVX A GREGORIO VII P M REGALI / TITVLO AVCTVS.

U Zavodu se čuvaju i dva crteža načinjena temperom na kartonu *Pokrštenje Hrvata* (160 X 200 cm) i *Krunjenje Zvonimira* (160 X 204 cm), koji su služili kao priprava za izvedbu mozaika. Nedostaje karton za mozaik *Krist Knez mira*, premda je u knjizi koja je izišla prigodom 500. godišnjice Zavoda donešena njegova slika.²⁶ U Zavodu se čuvaju i dva crteža rađena pastelom *Krist Knez mira* (60 X 68 cm) i *Pokrštenje Hrvata* (60 X 68 cm).²⁷ Nedostaje crtež pastelom *Krunjenje Zvonimira*, ali su sačuvani crteži olovkom na papiru u stvarnoj veličini, podijeljeni u nekoliko segmenata.

Za kraj treba pridodati da je Kljaković za vrijeme svojih boravaka u Rimu naslikao i nekoliko slika za Zavod sv. Jeronima. Riječ je o šest umjetničkih djela religioznoga karaktera, naslikanih u tehnici ulja na platnu: *Posljednja večera* (1944.), *Kristovo uskrsnuće* (1945.), *Razapinjanje Krista* (1947.), *Uskrišenje Lazara* (1960.),²⁸ *Isus tjera trgovce iz hrama* (1963.)²⁹ i *Kardinal Alojzije Stepinac* (1964.).³⁰

22 APHZSJ, Ostavština J. Kljakovića, Pisma I, *Pismo J. Kljakovića J. Mađeru*, B(uenos) A(ire)s, 12. II. 1954., str. 1.

23 APHZSJ, Rektorat, *Agenda Đure Kokše*, 20. VII. 1959.

24 APHZSJ, Rektorat, *Potvrde o uplati*: 9. VII. 1959. - 50 000 L; 3. II. 1960. - 50 000 L; 7. III. 1960. - 50 000 L; 9. V. 1960. - 50 000 L; 1. VII. 1960. - 50 000 L; 5. X. 1960. - 50 000 L; 13. IX. 1961. - 50 000 L; 2. VIII. 1961. - 60 000 L; 3. X. 1961. - 50 000 L; 22. III. 1962. - 60 000 L; 22. III. 1962. - 60 000 L.

25 APHZSJ, Rektorat, *Potvrda o uplati*, Rim, 6. XI. 1961.

26 G. MAGJERIC, *Istituto di s. Girolamo degli Illirici (1453-1953)*, Tipografia della Pontificia Università Gregoriana, Rim, 1953., str. XVI.

27 J. Dukić, *Umjetnička ostvarenja J. Kljakovića u Zavodu sv. Jeronima*, u: *Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskog Hrvatskog zavoda sv. Jeronima*, str. 768.

28 APHZSJ, Rektorat, *Potvrde o uplati*: 3. VIII. 1960. - 50 000 L; 12. VI. 1962. - 50 000 L; 9. VII. 1962. - 50 000 L; 7. IX. 1962. - 50 000 L; 5. X. 1962. - 60 000 L.

29 APHZSJ, Rektorat, *Potvrde o uplati*: 8. VI. 1963. - 60 000 L; 12. VII. 1963. - 60 000 L.

30 APHZSJ, Rektorat, *Potvrde o uplati*: 3. VII. 1964. - 60 000 L; 27. VII. 1964. - 60 000 L. O prodaji slike Kardinal Alojzije Stepinac postoji i priznanica pisana na tipkaćem stroju, vlastoručno potpisana od Kljakovića: "Io sottoscritto Jozo Kljaković dichiaro con la presente di aver venduto il quadro, dipinto da me, 'Cardinale Stepinac' al Collegio di San Girolamo degli Illirici e di aver ricevuto il prezzo stipulato di Lire 624.000 (controvalore di mille dollari USA). Roma, li 10 luglio 1966. Jozo Kljaković."

SPOMENICI SOLINSKOMU VELIKANU - BIBLIOTEKA "JOZO KLJAKOVIĆ"

Mario Matijević

*Ta snaga nad snagama nije čovjekovo smrtno djelo.
To je Božje djelo koje živi u čovjeku odkad postoji, i živjeti će dok
bude postojao.*

Jozo Kljaković

Godine 2012. Javna je ustanova u kulturi "Zvonimir" Solin na poticaj i u suradnji s prof. dr. sc. don Josipom Dukićem, predanim istraživačem i promicateljem, a u namjeri objavljivanja niza knjiga s tekstovima Joze Kljakovića pokrenula istoimenu biblioteku u sklopu vlastite nakladničke djelatnosti.

Iako su brojni tekstovi o Kljakoviću svoje mjesto nalazili na stranicama mjesečnika Solinska kronika, koji gotovo tri desetljeća bilježi povijest solinske svakodnevice, kao i znanstvenoga časopisa za solinske teme "Tusculum", inicijalni je cilj same biblioteke svakako bila svojevrsna revitalizacija lika i djela Joze Kljakovića u rodnomu Solinu, a upravo preko njegovih dosad ili neobjavljenih ili objavljenih, ali javnosti gotovo u potpunosti nepoznatih tekstova.

Zvonimirova djelatnost od samih je početaka bila usmjerena prema Kljakoviću kao jednomu od najvećih potomaka solinske loze. Tako je upravo u Galeriji "Zvonimir" 1996. održana prva izložba Kljakovićevih djela u samostalnoj Hrvatskoj te je uz kontinuirana gostovanja njegovih slika na tematskim izložbama u Solinu i o Solinu, godine 2012. izložbom njegovih nepoznatih i novopronađenih djela u Solinu Kljaković dobio "novi život".

Izuzetan trud ponajprije pojedinaca, a zatim i ustanova u revitalizaciji Kljakovićeva lika i djela, ponajprije u rodnomu Solinu pratila je nažalost i druga strana medalje. Naime Kljakovićeva je bista koja je u samomu središtu Solina postavljena uoči Dana Grada i blagdana Male Gospe u rujnu 1996., nakon 12 godina vandalizirana i bačena u obližnju rijeku, da bi konačno nakon ponovnog postavljanja i vandaliziranja ovaj spomenik solinskomu velikanu svoje mjesto našao u Domu "Zvonimir". Ovakav specifičan odnos prema Jozi Kljakoviću bio je dodatni poticaj u aktualiziranju i promicanju njegova života i djela.

Priređivanjem ove izložbe kao i nove publikacije u nizu Biblioteke "Jozo Kljaković" predano surađujući s prof. dr. sc. don Josipom Dukićem i Lidijom Fištrek iz Memorijalne zbirke Jozo Kljaković, Jozin rodni grad već čitavo desetljeće ustraje na pravcu povijesnoga oduživanja svomu velikanu.

Pisani spomenici podignuti Kljakoviću započeli su knjigom "Libar moga života». Riječ je o inicijalnoj publikaciji u spomenutomu nizu od svojih 150 stranica A5 formata sadržaj koje je podijeljen u tri zasebne, logički i kronološki poredane cjeline. Knjigu je prof. dr. sc. don Josip Dukić opremio i popisom stranih i manje poznatih riječi, kratkim životopisom Joze Kljakovića te popisom izabrane literature.

Knjiga je svojevrsni nastavak, logični slijed Kljakovićevih dotad poznatih i od strane Matice hrvatske objavljenih publikacija ("U suvremenom kaosu" 1992. i "Krvavi val" 2011.). Riječ je o rukopisu jedne od neobjavljenih knjiga, a koji se nakon Jozine smrti sačuvao kod njegova brata Živka, koji je također bio slikar. Kako priređivač i urednik J. Dukić napominje u uvodnomu dijelu knjiga je naslovljena "Libar moga života" upravo prema podacima pronađenima u jednomu pismu između Vinka Nikolića i Joze Kljakovića, a koje se čuva u arhivu Papinskoga hrvatskog zavoda svetoga Jeronima.

Knjiga zbog svoga memoarskoga stila nalikuje prvoj knjizi "U suvremenom kaosu", te ju se može prepoznati i kao svojevrsnu "reviziju" ovoga djela, ali koje je produbljanjem i davanjem novih detalja u nekim dijelovima dodatno pojasnio.

Za nas Solinjane ova je knjiga i posebno emotivno štivo jer u njoj Kljaković kroz detaljno opisivanje svojega djetinjstva i rane mladosti, života u Solinu i školovanja u Splitu donosi mnoštvo opisa solinskoga kraja, društva i ljudi koji su gotovo pa u potpunosti nestali prevelikom industrijalizacijom, ogromnim prilivom stanovništva pa čak i nasilnim gubljenjem onoga izvorno "Solinskoga".

«Dalmatinske teme» objavljene godine 2013. logični su nastavak priče započete objavljivanjem Kljakovićeve rukopisa u knjizi "Libar moga života". Osim naime autorovih autobiografskih radova priređivač prof. dr. sc. don Josip Đukić u šezdesetak je Kljakovićevih članaka, eseja i polemika objavljenih u različitim novinama, a koji se čuvaju u arhivu Papinskoga hrvatskoga zavoda svetog Jeronima u Rimu, prepoznao materijal za tematsko formiranje novih publikacija.

«Dalmatinske teme» tako sabiru osam Kljakovićevih članaka objavljenih u razdoblju od 1948. do godine 1962., a poredane su svojevrsnim kronološkim redom, odnosno po redoslijedu objavljivanja u izvornim novinama i revijama. S obzirom da članci obrađuju teme, osobe i događaje iz Dalmacije, logično je bilo da priređivač knjizi udjeli i takav naslov.

«Dalmatinske teme» obrađuju pitanje Hrvatske u poratnom turobnom vremenu, tri eseja o velikom Kljakovićevom prijatelju i supatniku Ivanu Meštroviću, članak o čovjeku koji je Jozu prepoznao i usmjerio "Sjećanje na don Franu Bulića", a u povodu dvadesete godišnjice njegove smrti. "Split i splitski umjetnici" te "Spomen-crkva u Biskupiji" značajni su zbog svjedočanstva jednoga vremena, društva i stanja uma grada Splita, kao i svih todobnih društvenih okolnosti u okolici Knina.

Knjiga posvećena hrvatskome mučeniku, kardinalu Alojziju Stepincu "Čovjek bez maske" treća je u nizu i čini dotadašnju srž, pa čak i okosnicu Kljakovićeve literarnoga stvaralaštva. Isključivo subjektivno govoreći, upravo u Kljakovićevim prilogima ukoričenima u ovoj publikaciji do potpunoga izražaja je došla sva njegova filozofska, teološka, humanistička misao izražena posebnim Kljakovićevskim leksikom. Štoviše upravo u osobi kardinala Alojzija Stepinca, velikog Kljakovića prijatelja i uzora, najsazetije, najsnažnije i najočitiije je utjelovljena borba čovjeka, pojedinca protiv bezumnosti raznih "izama" jednoga vremena. Borba za čovjeka, čovječstvo i čovječanstvo koju su čitav svoj život vodili i Kljaković i Meštrović, Maček i brojni drugi velikani hrvatskoga naroda.

Knjiga sadrži trinaest tematskih članaka objavljenih u razdoblju od 1947. do 1961., a prethodi im Kljakovićev predgovor koji je priređivač don Josip Đukić pronašao u arhivu Papinskoga hrvatskoga zavoda svetoga Jeronima u Rimu. Kljaković je u ovoj knjizi na poseban način pokazao hrabrost pravovremeno i na pravim mjestima pišući o komunistima, Josipu Brozu Titu, partizanima, ustašama, Anti Paveliću, Srbima i Jugoslavenima. Sva njegova pronicljivost, aktualnost pa čak i proroštvo dolaze do izražaja u tekstovima o hrvatsko-srpskim odnosima i ćirilici.

«Političke teme i tekstovi» knjiga je koja na 142 stranice donosi četrnaest Kljakovićevih članaka objavljenih od godine 1953. do 1963., a koje je pak napisao u Buenos Airesu i Rimu. Svi su članci objavljeni u nezavisnom tjedniku iseljenih Hrvata u Kanadi "Hrvatski glas". Neobjavljeni tipkopijski (uz Kljakovićeve rukom pisane intervencije) "Crveni pelivan" J. Đukić je pronašao u vatikanskomu Arhivu. Tekstovi u ovoj knjizi također su izuzetno aktualni te snažno ocrtavaju politički profil Joze Kljakovića, kao takvi kako ističe priređivač velik su i važan doprinos u rasvjetljavanju jednoga od najslabije istraženih razdoblja Kljakovićeve života, razdoblja u kojemu se odigrala njegova politička pustolovina od jugoslavenskog unitarista i nacionalista do osviještenog i umjerenog hrvatskog nacionalista.

«Perturbatori javnoga poretka» predzadnja je knjiga objavljena godine 2018. Ona na 175 stranica objedinjuje čak 16 članaka napisanih u razdoblju od 1948. do 1963. godine. Pet je članaka izvorno sačuvano u tiskanom obliku, dva u rukopisu i čak devet u tipkopisu te za dvije potonje grupe priređivaču nije poznato jesu li bile ranije objavljene. Članci u ovoj knjizi iznose vrlo mučne teme koje su Kljakovića pretvorile u hrabrog polemičara, vrlo jasnih uvjerenja koja su ga na kraju stajala uskrate zasluženoga priznanja, ali i samoga zdravlja. Štoviše upravo je priprema ove knjige "stavila točku na i" u raspravama o autentičnosti, izvornosti Kljakovićevih članaka.

Kljakovićev je jezični stil u svim knjigama identičan. Jednostavan, pitak s kratkim rečenicama, jezgrovit, a opet često obogaćen podužim rečeničnim izrazima. Leksik je tipičan todobni poslijeratni, nerijetko obogaćen brojnim anglicizmima i talijanizmima ovisno o adresatima kojima i temama o kojima piše. Na isti način na koji Kljaković slika ulja i slaže mozaike kompozicijski slaže i svoj tekst, nerijetko romantičarski opisujući prirodu, krajobrazu i društvo, a portretistički duboko i detaljno pojedinca, osobu. Nerijetko pisac Kljaković poseže i za cinizmom u kojemu je najsnažnije za čitava života ostalo živjeti ono njegovo izvorno "Solinsko".

Tekstovi pisca Kljakovića snažno su određeni kršćanskim egzistencijalizmom i personalizmom, filozofskim usmjerenjima i tokovima tipičnima za postratno europsko humanističko društvo. Nerijetko se u njegovim rečeničnim formulacijama, stavovima, moralnim i vjerski načelima može prepoznati utjecaj istinskog filozofskog izričaja kršćanskoga humanizma. Kljaković se doista svojom političkom filozofijom na tragu kršćanskih egzistencijalista građanskomu individualističkomu društvu te totalitarnim kolektivističkim društvima (fašizmu, nacizmu i komunizmu) suprotstavlja personalističkim, komunitarnim i pluralističkim društvom. Društvom koje je duboko nadahnuto kršćanskim poimanjem osobe, zajedništva i solidarnosti.

Kljakovićev politički put kretao se od jugoslavenskog unitarizma i nacionalizma do osviještenoga i umjerenoga hrvatskog nacionalizma. Njegovi tekstovi obiluju izričitim odbijanjem pa čak i zgražanjem nad svakim onim "izmom" koji je obilježio ljudsko društvo, a koji su nažalost snažno otpečatili i njegov život. On je za čitava svoga života uz veliku naklonost nacionalne opcije Hrvatske seljačke stranke predvođene Vlatkom Mačekom, uvijek bio i ostalo socijalno osviješten.

Obilježavajući mali jubilej, deset godina od pokretanja Biblioteke "Jozo Kljaković" priređivanjem novoga naslova u nizu nastavljen je intenzivni rad na revitalizaciji Kljakovićeva djela ovom prigodom kroz okupljanje i objavljivanje tekstova koje su o Jozinom životu i radu pisali njegovi suvremenici, bilo da je riječ o povijesno umjetničkom ili društveno političkom gledištu. Najnovija publikacija tako je još jedno u nizu svjedočanstava kako je slikar, scenograf, pisac Jozo Kljaković duboko svom umjetničkom, leksičkom, filozofsko-teološkom i političkom smislu bio i ostao uvjereni i nepokolebljivi humanist.

VELIKO JE SAD VESELJE

Ansambl LADO i hrvatske uskrsne pučke popijevke

Krunoslav Šokac

Veliko je sad veselje – hrvatske uskrsne pučke popijevke novi je sakralni, vokalno-instrumentalni program Ansambla LADO.

O Uskrsu prošle, 2021. godine LADO je objavio istoimeni nosač zvuka na kojem je zabilježeno jedanaest odabranih uskrsnih napjeva iz različitih hrvatskih krajeva – Istre, Like, Banovine, Turopolja, Slavonije i Baranje te Dalmacije i Konavala.

Godine 1990. Ansambl LADO pokreće projekt naziva *Crkvena godina u hrvatskom pučkom kazivanju* kojim započinje sustavno istraživanje hrvatske pučke sakralne glazbe, tog iznimnog spoja crkvenog i tradicijskog glazbenog izričaja. Bogatstvo i raznolikost hrvatskog crkvenog pučkog pjevanja, kao i njegovo postupno osiromašenje i nestajanje pod utjecajem suvremenih kretanja u crkvenoj glazbi, ukazalo je na potrebu njegovog očuvanja i reinterpreteranja te usmjerilo LADO u istraživanje i ovog segmenta hrvatske tradicijske kulture. Prvotno su prikupljane i obrađivane pjesme božićnoga razdoblja, a s vremenom repertoar se proširivao, kako u smislu pojedinih razdoblja u crkvenoj godini, tako i u pogledu regionalne rasprostranjenosti popijevki. Rezultat tridesetogodišnjeg sustavnog rada je respektabilan repertoar s brojnim obradama božićnih i korizmenih pučkih napjeva i autorskih glazbenih djela inspiriranih crkvenim pučkim pjevanjem popraćen brojnim koncertima i nagrađivanim audio izdanja (*Kalvarija – oratorij na temelju hvarskog crkvenog pučkog pjevanja* Ljube Stipišića, *Raspelo – korizmeni napjevi kajkavskih krajeva* u obradi Vida Baloga i Dražena Kurilovčana te album *O Isuse, daj mi suze – korizmeni napjevi Slavonije, Baranje, Srijema i Bačke* u obradi Krunoslava Šokca i Dražena Kurilovčana).

Uz Božić i korizmu, Uskrs i uskrsno vrijeme najvažnije je razdoblje liturgijske godine u kojem je prožimanje svjetovnog i sakralnog ostavilo značajan trag u tradicijskom glazbenom izričaju, crkvenom pučkom pjevanju kao i običajima i kulturnim praksama hrvatskog sela. Od napjeva sadržanih u novom, uskrsnom programu Ansambla LADO *Veliko je sad veselje – hrvatske uskrsne pučke popijevke* valja istaknuti neke od njih. *Uskarsnut je naš Spasitelj*, popijevka je koja svjedoči stoljetnoj hrvatskoj kršćanskoj tradiciji i baštini – zapisana je u 15. stoljeću u *Pjesmarici Bratovštine Svih Svetih* u Korčuli. Napjev *Uskrsnu Isus doista*, kojeg neki teoretičari crkvene glazbe smatraju starohrvatskim koralom, zabilježena je 1757. godine u *Cithari octochordi*, najopsežnijem zborniku crkvenih napjeva tiskanom u 18. stoljeću na latinskome i hrvatskome jeziku. Posebno mjesto na ovom albumu zauzimaju napjevi iz Slavonije i Baranje jer se crkveno pučko pjevanje ovih krajeva nalazi na Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Na istoj listi nalazi se i turopoljski govor. Stoga dvije sadržane turopoljske popijevke, *Jezus nam je gore vstal* i *Na čast Uskrsnuloga*, melodijski i stilski različite, možemo, osim s glazbenog, promatrati i vrednovati i s jezičnog, dijalektološkog aspekta.

Osim što je prvi album Ansambla LADO uskrsne tematike, *Veliko je sad veselje – hrvatske uskrsne pučke popijevke*, poseban je iz još jednog razloga. Snimljen je u dvorani Ansambla LADO u ožujku pandemijske 2021. godine, te je u njegovoj realizaciji, uz Orkestar, sudjelovao tek manji dio plesača pjevača – zbor od šesnaest umjetnika Ansambla. Zborom i orkestrom ravnali su Joško Čaleta i Dražen Kurilovčan, a glazbene obrade potpisuju Krešimir Magdić, Joško Čaleta, Duško Topić, Alan Kanski, Marko First i Dražen Kurilovčan.

Za album *Veliko je sad veselje – hrvatske uskrsne pučke popijevke* Ansamblu LADO dodijeljena je u ožujku 2022. godine prestižna hrvatska diskografska nagrada Porin za najbolji album folklorne glazbe.

LADO novim albumom nastavlja ispunjavati svoju zadaću prikupljanja, obrađivanja i scenskog prikazivanja najljepših primjera hrvatske glazbene baštine.

JOZO KLJAKOVIĆ/JOZO KLJAKOVIĆ

(Solin, 10. ožujak 1889-Zagreb, 1. listopad 1969)

Lidija Fištek

Jozo Kljaković hrvatski je slikar rođen u Solinu 1889. godine. Pučku školu završio je u Solinu, a Realnu gimnaziju u Splitu, gradu u kojem je slikarski zanat učio u ateljeu Emanuela Vidovića. Slikarsku izobrazbu nastavlja kod Franje Pavačića u Zagrebu, a potom upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Pragu (kod Vlahe Bukovca, 1908.). Prva skupna izložba održana mu je u Zagrebu 1910. godine, s grupom Medulić, a zatim je 1911. godine, na Međunarodnoj izložbi u Rimu, izlagao zajedno s Meštrovićem. Nakon Praga odlazi na Istituto delle belle arti u Rimu, te kod Ferdinanda Hodlera u Ženevi provodi tri godine (od 1917.), a potom, 1920. godine, nastavlja studij fresko slikarstva kod Marcela Lenoira na Académie Ranson u Parizu. Kreće se u krugu pripadnika francuske avangarde te prijateljuje s hrvatskim umjetnicima, Uzelcem, Šumanovićem i Babićem. Vrativši se u Zagreb 1923. godine, postaje profesor na Kraljevskoj akademiji za umjetnost i umjetni obrt. Dvadesete su godine uspjeha i velikih narudžbi, a 1925. godine, na Međunarodnoj izložbi dekorativne umjetnosti u Parizu osvaja Grand Prix za freske i vitraj na pročelju Paviljona Kraljevine Jugoslavije. U razdoblju koje je proveo u Zagrebu, stvorio je dva značajna ciklusa u fresko tehnici – ciklus sakralnih tema za Crkvu sv. Marka i ciklus profane tematike za interijer Slavonske banke. Ciklus u Dobroti rađen je u tehnici ulja na platnu, kao i rad u Trgovačko-obrtničkoj komori. Likovni život nastavlja unaprijediti i u trećem desetljeću, pa 1938. godine postaje glavni kustos Moderne galerije u Zagrebu. Godine 1941., u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, Kljaković je uhićen zbog optužbi da je s Ivanom Meštrovićem iz inozemstva namjeravao djelovati protiv NDH i sila Osovine. U zatvoru, u kojem je neko vrijeme proveo s Ivanom Meštrovićem, doživljava prvi napadaj sljepila. Na intervenciju mnogih osoba iz javnog i političkog života, pušten je u kućni pritvor 1942. godine. Njegova slika Bičevanje uvrštena je u hrvatsku selekciju za XXIII. Venecijanski Bijenale, a 1943. godine, odlazi u Rim izraditi mozaike za Papinski hrvatski zavod sv. Jeronima. U Rimu ostaje do 1947. godine, kada se zbog političke konstelacije u domovini i neslaganja s vladajućim režimom odlučuje na odlazak u Buenos Aires. Prije odlaska izdaje manju monografiju, s reprodukcijama svojih djela i predgovorom slavnog metafizičkog slikara Giorgia de Chirica.

U galeriji Müller, najvećoj galeriji u Buenos Airesu, 1948. godine Kljaković organizira samostalnu izložbu, te izdaje katalog za koji je predgovor napisao Ivan Meštrović. Tijekom boravka u Buenos Airesu, osim slikanjem bavi se publicistikom, objavljujući tekstove u svim najvažnijim emigrantskim glasilima. Svoja razmišljanja i burnu biografiju iznio je u autobiografskoj knjizi U suvremenom kaosu 1952. godine, objavljenoj u Nakladi autorovih prijatelja, te knjigu Kravavi val, 1961. godine. Iz Buenos Airesa vraća se u Rim 1956. godine, jer se nije mogao prilagoditi životu u novome svijetu. Nakon 25 godina izbjivanja, u domovinu se vraća 1968. godine. Svoju kuću na Rokovom perivoju 4, u Zagrebu, s pripadajućim umjetninama, darovao je, po uzoru na prijatelja Ivana Meštrovića, Gradu Zagrebu.

Umro je 1. listopada 1969. godine u Zagrebu, u 81. godini života. Pokopan je u Arkadama na zagrebačkom Mirogoju.

JOZO KLJAKOVIĆ

(Solin, Mar 10, 1889 – Zagreb, Oct 1, 1969)

Croatian painter Jozo Kljaković was born in Solin, in 1889. He completed his primary education in Solin and went on to attend the gymnasium in Split, where he began to study painting at the studio of Emanuel Vidović. He continued his education in visual arts with Franjo Pavičić in Zagreb, subsequently enrolling in the Academy of Fine Arts in Prague (under Vlaho Bukovac). His first participation in a group exhibition came in 1910 in Zagreb, where his work was exhibited alongside those of the Medulić Group, while his works were exhibited together with those of renowned artist Ivan Meštrović at the International Exhibition of Art in Rome in 1911. After Prague, he left for the Instituto delle belle arti in Rome, followed by a three-year stay with Ferdinand Hodler in Geneva, starting in 1917. In 1920, he continued his studies of fresco painting with Marcel-Lenoir at Académie Ranson in Paris. He socialized with representatives of the French avant-garde movement and developed a friendship with Croatian artists Milivoj Uzelac, Sava Šumanović and Ljubo Babić. Upon returning to Zagreb in 1923, he became a professor at the Royal College for Arts and Crafts. The 1920s proved to be a period of success and large commissions, while in 1925 he won the Grand Prix for the frescoes and the vitrage on the front of the Kingdom of Yugoslavia Pavilion at the International Exhibition of Modern Decorative and Industrial Arts in Paris. During his time in Zagreb, he painted two significant cycles in the fresco technique – a cycle of sacral themes for St. Mark's Church and a secularly themed cycle intended for the interior of the Bank of Slavonia. He painted both the Dobrota Cycle (the church of St. Eustace) and the piece at the Chamber of Trades and Crafts in the oil on canvas technique. He continues to advance his artistic career in 1930s, becoming the Head Curator of the Modern Gallery in Zagreb in 1938.

In 1941, during the period of the Independent State of Croatia, Kljaković is arrested, following accusations that, together with Ivan Meštrović, he was planning to act against NDH and the Axis powers. In prison, where he spent some time with Ivan Meštrović, he suffers his first bout of blindness. On the appeal of numerous persons from public and political life, he was released and placed under house arrest in 1942. His painting *The Flagellation* was included in the Croatian selection for the XXIII Venice Biennale, while in 1943 he left for Rome in order to work on the mosaics for the Pontifical Croatian College of St. Jerome. He remained in Rome until 1947 when, due to the political situation in Croatia and his disagreement with the existing regime, he decided to leave for Buenos Aires. Before leaving, he published a small monograph, which included the reproductions of all of his works and a foreword by the famous metaphysical painter Giorgio de Chirica.

In 1948, Kljaković organized a solo exhibition at the Müller Gallery, the biggest art gallery in Buenos Aires, and published a catalogue with the foreword written by Ivan Meštrović. During his time in Buenos Aires, in addition to painting, he also wrote articles, published in all the major emigration newspapers. He expressed his ideas and related his turbulent biography in the volume *U suvremenom kaosu*, published by the author's friends (Naklada autorovih prijatelja) in 1952, and the book *Krvavi val*, in 1961. Unable to adjust to life in Argentina, he returned to Rome in 1956. After 25 years of absence, he finally returned to Croatia in 1968. Following the example of his friend Ivan Meštrović, he bequeathed his house at No 4 Rokov perivoj in Zagreb, along with the accompanying artwork, to the City of Zagreb. He died on Oct 1, 1969, at the age of 80 and is buried at the Mirogoj Cemetery Arcades in Zagreb.

Lidija Fištrek

JOZO KLJAKOVIĆ

(Solin, 10 marzo 1889 – Zagabria, 1 ottobre 1969)

Lidija Fištrek

Jozo Kljaković è un pittore croato nato a Solin nel 1889. Ha terminato la scuola elementare e la scuola media a Solin e poi il liceo a Spalato, dove ha studiato il mestiere di pittura nello studio di Emanuel Vidović. Ha continuato la sua formazione pittorica con Franjo Pavačić a Zagabria, iscrivendosi successivamente all'Accademia di Belle Arti di Praga (sotto Vlaho Bukovac, 1908). La sua prima partecipazione ad una mostra collettiva risale al 1910 a Zagabria, con il gruppo Medulić, mentre nel 1911, le sue opere sono state esposte insieme a quelle del noto artista Ivan Meštrović all'Esposizione Internazionale d'Arte di Roma. Dopo Praga, è partito per l'Istituto delle Belle Arti di Roma, ha trascorso tre anni con Ferdinand Hodler a Ginevra (dal 1917), e poi, nel 1920, ha proseguito gli studi di affresco con Marcel Lenoir all'Académie Ranson di Parigi. Ha socializzato con i rappresentanti del movimento d'avanguardia francese e ha sviluppato un'amicizia con gli artisti croati Milivoj Uzelac, Sava Šumanović e Ljubo Babić. Ritornato a Zagabria nel 1923, è diventato professore all'Accademia Reale di Arti e Mestieri. Gli anni '20 si rivelano un periodo di successi e di ingenti commissioni e nel 1925, all'Esposizione Internazionale di Arti Decorative di Parigi, ha vinto il Gran Premio per gli affreschi e la vetrata sulla facciata del Padiglione del Regno di Jugoslavia. Nel periodo trascorso a Zagabria, ha creato due cicli significativi nella tecnica dell'affresco – un ciclo di temi sacrali per la Chiesa di San Marco e un ciclo di temi profani per l'interno della Banca di Slavonia. Ha dipinto sia il ciclo a Dobrota che l'opera alla Camera di Commercio e Artigianato con la tecnica dell'olio su tela. Ha continuato ad avanzare nella sua carriera artistica anche negli anni '30, diventando nel 1938 curatore capo della Galleria d'Arte Moderna di Zagabria. Nel 1941, durante il periodo dello Stato Indipendente di Croazia, Kljaković è stato arrestato con l'accusa di voler agire dall'estero contro lo Stato Indipendente di Croazia e le potenze dell'Asse, insieme a Ivan Meštrović. Nella prigione, dove ha trascorso un po' di tempo con Ivan Meštrović, è stato colpito dal suo primo attacco di cecità. Su appello di numerose persone della vita pubblica e politica, è stato rilasciato agli arresti domiciliari nel 1942. Il suo dipinto *La Flagellazione* è stato inserito nella selezione croata per la XXIII Biennale di Venezia, mentre nel 1943 è partito per Roma per lavorare ai mosaici per il Pontificio Collegio Croato di San Girolamo. È rimasto a Roma fino al 1947 quando, a causa della situazione politica in Croazia e del suo disaccordo con il regime al potere, ha deciso di recarsi a Buenos Aires. Prima di partire, ha pubblicato una piccola monografia, che comprendeva le riproduzioni di tutte le sue opere e una prefazione del famoso pittore metafisico Giorgio de Chirica.

Nel 1948, alla Galleria Müller, la più grande galleria di Buenos Aires, Kljaković ha organizzato una mostra personale e ha pubblicato un catalogo per il quale la prefazione è stata scritta da Ivan Meštrović. Durante il suo soggiorno a Buenos Aires, oltre alla pittura, si è dedicato al giornalismo, pubblicando testi su tutti i maggiori giornali di emigrazione. Nel 1952 ha presentato i suoi pensieri e la sua turbolenta biografia nel libro autobiografico *U suvremenom kaosu*, pubblicato dagli amici dell'autore (*Naklada autorovih prijatelja*), e nel 1961 nel libro *Krvavi val*. È tornato a Roma da Buenos Aires nel 1956 perché non poteva adattarsi alla vita in Argentina. Dopo 25 anni di assenza, è tornato in patria nel 1968. Seguendo l'esempio del suo amico Ivan Meštrović, ha donato alla città di Zagabria la sua casa in via Rokov perivoj 4, a Zagabria, insieme alle opere d'arte di accompagnamento.

È morto il 1 ottobre 1969 a Zagabria, all'età di 81 anni. È sepolto nei portici del cimitero di Mirogoj di Zagabria.

BIBLIOGRAFIJA

Senjanović, Petra, Bogdan, Jure, Prančević, Dalibor, Dulibić, Frano, Zdelar, Željka, Dukić, Josip, Jozo Kljaković – retrospektiva, katalog izložbe (Galerija Klovićevi dvori, 26. studenoga 2009. – 24. siječnja 2010.), 2009.

Zdelar, Željka, Jozo Kljaković: Bojiš li se sinko ikoga, katalog izložbe (Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 26. studenoga 2009. – 10. ožujka 2010.) Zagreb, Centar za likovni odgoj grada Zagreba, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2009.

Vujanović, Barbara, Kljaković kod Meštrovića, katalog izložbe (Atelijer Meštrović, 26. studenoga 2009. – 24. siječnja 2010.), Zagreb, Atelijer Meštrović, 2009.

Vugrinec, Petra, Bilješka o autoru, u: Kljaković, Jozo, U suvremenom kaosu, Matica hrvatska, Zagreb. 2012.

Vugrinec, Petra, Vodič kroz djela Jose Kljakovića u Zagrebu, Zagreb, Centar za likovni odgoj grada Zagreba, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2014.

Zdelar, Željka, Jozo Kljaković, Katalog predmeta zbirke Jose Kljakovića, Zagreb, Centar za likovni odgoj grada Zagreba, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2019.

Fištrek, Lidija, Scenografija Jose Kljakovića za Dubrovački diptihon i Dubravku, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2019.

Fištrek, Lidija, Remek djela Jose Kljakovića-Novi prilozi vrednovanju umjetnikova opusa, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2020.

Fištrek, Lidija, Sakralna tematika Jose Kljakovića-fresko slikarstvo, Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2020.

Fištrek, Lidija, Karikature Jose Kljakovića-iz fundusa zbirke, Samostalna zbirka Memorijalna zbirka Jozo Kljaković, 2021.

Knjige:

Kljaković Jozo, Libar moga života, 2012.; Dalmatinske teme, 2013.; Čovjek bez maske, 2014.; Politički tekstovi i polemike, 2015.; Perturbatori javnog poretka, 2018.; sva izdanja u nakladi: Dom kulture Zvonimir, Solin, nakladnička cjelina: Jozo Kljaković, priređivač: Dukić Josip

KATALOG

1. Jozo Kljaković, Krist propovijeda, 1941,
olovka na papiru, 32,4x24,2cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.041

2. Jozo Kljaković, Uskrsnuće, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 171x142cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.049

3. Jozo Kljaković, Polaganje u grob, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 181x150cm,
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.048

4. Jozo Kljaković, Pribijanje na križ, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 151x161cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.047

5. Jozo Kljaković, Posljednja večera, 1927-1928,
olovka na papiru, 25,9x51cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.027

6. Jozo Kljaković, Uskrsnuće Krista, 1 pol 20 st.,
olovka na papiru, 79,2x59,8cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.074

7. Jozo Kljaković, Mrtvi Krist, 1 pol.20 st.,
olovka na papiru, 13,3x35,4cm
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković,
Inv.br.043

IMPRESUM

Nakladnik:**Samostalna zbirka Memorijalna zbirka Jozo Kljaković**

Centar za likovni odgoj Grada Zagreba

Rokov perivoj 4, 10 000 Zagreb

Voditeljica: Lidija Fištrek

www.mzk.czlogz.hr

01/4824856

mz.jozo.kljakovic@czlogz.hr

Za nakladnika: Nikša Lalin

Urednici: Lidija Fištrek, Mario Matijević

Autorica: Lidija Fištrek

Tekstovi:

Josip Dukić

Lidija Fištrek

Mario Matijević

Krunoslav Šokac

Fotografije:

Iz fundusa Memorijalne zbirke Jozo Kljaković

Organizacija tiska: Tiskara Hlad

Dizajn i grafičko oblikovanje: Krešimir Glogolja

Lektor: Andrea Rožić

Prevoditelj: Alpha-Prijevod

Naklada: 200 primjeraka

Cijena: 80,00 KN

Zahvaljujemo se na pomoći u realizaciji izložbe i naklade Gradskom uredu za kulturu, Ministarstvu kulture i medija i Javnoj ustanovi u kulturi Zvonimir

ISBN: 978-953-95685-8-8 Centar za likovni odgoj Grada Zagreb

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001135202.

LC
LIKOVNI CENTAR
GRADA ZAGREBA

MEMORIJALNA ZBIRKA
Kljaković

GRAD ZAGREB

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Samostalna zbirka
Memorijalna zbirka Jozo Kljaković

9 789539 568588